

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science
Volume 5 Issue 4, p. 145-160, August 2012

NAZİ BASININDA ATATÜRK DÖNEMİ (1933-1938)

ATATÜRK'S ERA IN THE NAZI PRESS (1933-1938)

Dr. Sezen KILIÇ

Harp Akademileri SAREN

Abstract

Although there are many books, articles and research papers written on Atatürk in Turkey, there are only two books written on Atatürk in the German press. Also, there are not any reviews about Atatürk's era in the Nazi press. However, the thoughts and words of Hitler and his political party NSDAP which ruled Germany between 1933 and 1945 about the innovations, changes and developments in Atatürk's era are still the subject of curiosity in Turkey. In order to satisfy this curiosity a little bit, this study puts forth the need to examine the articles about Atatürk's era published in Völkischer Beobachter newspaper, which was considered as the official publication organ of the Nazi government. Taking this need in consideration, the study first identifies the articles about Atatürk's era in the abovementioned newspaper and then tries to put forward the thoughts of Hitler and his party about this era, by examining these articles in chronological order. There were no negative opinions mentioned in these articles, because Hitler talked about the impact of Turkey's achievements in Atatürk's era while expressing his thoughts on the success of National Socialist movement in Germany in July 1933 and thus he put forth his positive opinion.

Key Words: Völkischer Beobachter, Atatürk's era, innovations, Balkans, Asia minor

Öz

Atatürk hakkında Türkiye'de çok sayıda kitap, makale ve inceleme bulunmasına rağmen, Alman basınında Atatürk konusunda sadece iki kitap mevcuttur. Üstelik Nazi basınında Atatürk dönemi ile ilgili herhangi bir inceleme de bulunmamaktadır. Oysaki 1933-1945 yılları arasında Almanya'da iktidarda bulunan Hitler ve partisi NSDAP'ın Atatürk dönemindeki yenilik, değişim ve gelişmeler hakkında neler söylediği ve düşündüğü Türkiye'de merak konusudur. Bu merakı az da olsa giderebilmek için bu çalışmada Nazi Hükümeti'nin

resmi yayın organı statüsündeki *Völkischer Beobachter* gazetesinin Atatürk dönemi ile ilgili yazdıklarına bakılması gerektiği düşünülmüştür. Bu düşünceden yola çıkılarak söz konusu gazetede Atatürk dönemi hakkında çıkan yazılar öncelikle tespit edilmiş sonra da kronolojik bir sıraya göre ele alınarak Hitler ve partisinin bu dönem hakkındaki kanaati ortaya konulmaya çalışılmıştır. Söz konusu dönem hakkında *Völkischer Beobachter*'de çıkan yazıların tamamında hiçbir olumsuz görüş beyan edilmemiştir, çünkü Hitler daha Temmuz 1933'te Nasyonal Sosyalist hareketin Almanya'da başarılı olacağına dair inancında Atatürk dönemi Türkiye'sinin başarısının etkisi olduğunu belirterek zaten bu konudaki olumlu kanaatini ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: *Völkischer Beobachter*, Atatürk dönemi, yenilikler, Balkanlar, Ön Asya.

GİRİŞ

Özel olarak Nazi basınında Atatürk dönemini inceleyen bir çalışma söz konusu olmasa da, Alman basınında Atatürk konusunu çalışan Türkiye'de iki yazar vardır. Bunlardan ilki S. Eriş Ülger ve onun 1995 basımı "Alman Basınında Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti 1910-1944" adlı eseridir. Bu eserde, Adolf Hitler dönemi (1933-1945) ile ilgili diğer ülke basını dışında Alman, Avusturya ve İsviçre basınında yer alan 58 adet yazıya yer verilmiştir. Söz konusu yazıların sadece ikisi Nazi Hükümeti'nin resmi nitelikteki gazetesi *Völkischer Beobachter*'den alınmıştır. Bu yazılardan birincisi 28 Ekim 1933 tarihli, Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Rudolf Nadolny'nin Cumhuriyet Bayramı münasebetiyle verdiği bir beyanı, ikincisi ise yazar Dr. Karl Viererbl'nin 1 Kasım 1938 tarihli Atatürk hakkındaki makalesidir. Her iki yazı da eserde yorumsuz olarak verilmiştir. Söz konusu yazılar Ülger tarafından yayımlandığı için bu çalışmada yer almayacaktır. Alman basınında Atatürk konusunu çalışan diğer yazar, Ramazan Çalık ve onun 2004 basımı "Alman Basınında Milli Mücadele ve Mustafa Kemal Paşa (1919-1923)" adlı eseridir. Bu eser adından da anlaşılacağı üzere, sadece İstiklal Savaşı yıllarını ele aldığı için inceleme dönemimizi kapsamamaktadır.

Nazi basınında Atatürk dönemi konusunda Türkiye'de herhangi bir çalışma bulunmadığı için Nazi basınının, dolayısıyla Hitler ve NSDAP¹ Hükümeti'nin Atatürk döneminde yaşanan iç ve dış politik değişim ve gelişmeler hakkında ne düşündüğü ve nasıl bir değerlendirmede bulunduğu bilinmemektedir. Bu çalışmada, *Völkischer Beobachter*'de doğrudan Atatürk dönemi ile ilgili yirmi yedi yazıdan yola çıkılarak Nazi Hükümeti'nin bakış açısı ortaya konulmaya ve bu konudaki boşluk doldurulmaya çalışılacaktır. Söz konusu yazılar özellikle Hitler ve Atatürk'ün iktidarlarının kesiştiği dönemden (1933-1938) seçilmiştir. Bunda amaç, Atatürk henüz hayattayken Nazilerin Onun döneminde yaşanan iç ve dış politik gelişmeler hakkındaki düşüncelerini ortaya koymaktır. Makale veya haber niteliğinde olan bu yazılar kronolojik sıraya göre ele alındıktan sonra her bir yazı hakkında gerekli duyulduğu takdirde bir açıklamada bulunulacaktır. Nazi basınında çıkan bu yazıların doğruluğunu araştırmak ve tartışmak çalışmamızın konusu değildir. Çalışmada incelenecek olan yazılardan on üçü Türkiye'nin iç politik gelişmeleri, on dördü ise dış politik gelişmeleri ile ilgilidir.

¹ NSDAP (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei): Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi.

Çalışmada temel kaynak olarak yararlanılan *Völkischer Beobachter* gazetesi hakkında ayrıntılı bilgi vermenin konunun daha da anlaşılır kılınmasına yardımcı olacağı değerlendirilmiştir. Kısaltılmış olarak VB şeklinde yazılan *Völkischer Beobachter* gazetesi, yayın hayatına, 1887 yılından itibaren yayında olan *Münchner Beobachter* gazetesini NSDAP'ın Aralık 1920'de satın almasıyla başlamıştır. VB, önce haftada iki kez, 8 Şubat 1923'ten itibaren de her gün Nasyonal Sosyalist ideolojisi ve propagandasına hizmet etmeye başlamış, Hitler'in 8-9 Kasım 1923 tarihlerinde yaptığı darbe² sonrasında ise sakıncalı bulunup kapatılmıştır. 26 Şubat 1925'te tekrar yayında olan gazete, Hitler'in iktidara geldiği 30 Ocak 1933'ten itibaren NSDAP Hükümeti'nin resmi yayın organı ve sözcüsü haline gelmiştir. VB'nin 1 Şubat 1927'den itibaren İmparatorluk ve Bayern, 1 Ocak 1933'ten itibaren Kuzey ve Berlin (Berlin baskısı ilk kez Mart 1930'da çıkmışsa da başarılı olamamıştır) 1938'den itibaren de Avusturya baskısı çıkmıştır. Gazetenin yayın direktörü 1922'den itibaren Alman İmparatorluk Basın Başkanı Max Amann'dır. VB'nin tirajı 1923'te 4500, 1932'de 116 000, 1938'de 600 000, 1941'de 1,2 milyon ve 1944'te ise 1,7 milyon olmuştur. Gazete son baskısını 30 Nisan 1945'te yapmıştır. (Benz 2007: 854; Kammer-Bartsch 1994: 218).

İÇ POLİTİK GELİŞMELERLE İLGİLİ YAZILAR

Bu bölümde Türk Dil Reformu, Türkiye'de Müzik, Bugünkü Türkiye'de Demiryolları ve Askeri Önemi, Türkiye'de Masonların Sonu, Türkiye'de Nüfus Sayımı, Türkiye'de Yeni Çağ, Türk Başbakanı İstifa Etti, Celal Bayar Yeni Türk Başbakanı, Türkiye Kürt Eşkiya Huzursuzluğunu Gideriyor, Toros İnceleme Gezisinin Türkiye İzlenimleri, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Türk İçişleri Bakanı ile VB'nin Röportajı ve Türkiye Yahudi Düşmanını Tanıyor başlıklı Atatürk dönemi iç politikasıyla ilgili on üç yazı incelenecektir.

İlk yazı, Türk dil reformuyla ilgili 23 Ağustos 1934 tarihli makaledir. 18 Ağustos 1934'te yapılan Türk Dil Kurultayı münasebetiyle ele alınmış bu makalede VB, bir milletin hayatında dilin yerini ve önemini anlattıktan sonra Atatürk'ün 11 Temmuz 1932'de verdiği talimatla başlatılan Türk dili ile ilgili araştırmaların iki hedefini şöyle açıklamıştır:

“İlki, dilin arılaştırılması, karışım dilden milli bir dile dönüşüm... Gazeteler, yaygın durumdaki Arapça ve Farsça kavramların listesini yayınlayarak bir tartışma başlattı... çok değerli olan zengin halk edebiyatı ilk kez saygınlık kazandı. Dağlardaki ağızların, Yörükler gibi Anadolulu göçebe kavimlerin özdeyişlerinin ve türkülerinin araştırılması, Anadolu yurdunun folkloristik zenginliğini verdi. Bu suretle dil ile birlikte vatan duygusu yenilendi ve güçlendirildi. Dil araştırmasının ikinci hedefi Türk dilinin Asyalı ve Avrupalı dil aileleri içindeki yerini kanıtlamaktı. Türk dilinin, diğer dil grupları üzerindeki büyük tarihi etkisi kanıtlandı, ayrıca Hititçenin Türkçeden türetildiği ileri sürülüp Türklüğe tarihi bir şan verildi ve Türkçenin Helenik çağ öncesi Akdeniz kültürünün atası olduğu da belirtildi.”

² Hitler Darbesi: Hitler, Bavyera Başbakanı Kahr'ın 8 Kasım 1923'te Bürgerbrauekeller'deki (Münih'te büyük bir bira salonu) konuşması sırasında, savaş kahramanı emekli General Ludendorff'la bir darbe yapmayı planlamıştır. Bu plana göre Bavyera tamamen ele geçirecek, komünistler, sosyalistler ve sendika liderleri tutuklanacaktır. Hitler, konuşmanın yapıldığı gece, bir baskın düzenlemiş ve hükümetin darbeye düşürüldüğünü duyurmuştur. Ardından kendi başkanlığında yeni bir hükümetin kurulduğunu, ordunun başına Ludendorff'un getirildiğini ilan etmiştir. Kahr'ı tehdit ederek destek sözü alan Hitler, darbeyi ertesi gün daha da genişletmek üzere geri çekilmiştir. Bunun üzerine Kahr polisi göreve çağırarak darbecileri tutuklatmıştır. (Thamer 2002: 36-44; Kershaw 1998: 183-229).

VB, aynı makalede dil konusunda Türkiye’de yapılan çalışmaları takdir ederken şu eleştiride bulunmaktadır: “Bugün zor Arap alfabesi yerine kolay Latin alfabesinin alması ve dilin kısmen de olsa kolaylaşması mevcut azınlıkları devlete yabancılaştıracak şekilde bir Çin Seddi oluşturmuştur.” Ardından da konuyla ilgilenme nedenini şöyle açıklamıştır: “Dil reformu, biz Almanların dil konusunda bilgi edinmesini ve dilin özelliğini öğrenmesini sağlayarak yeni Türkiye ile daha anlayışlı bir ilişki kurmasını kolaylaştıracaktır. Dil reformu, siyasi ve sosyal milliyetçiliğin güçlendirilmesi gibi çok daha fazla bir anlam ifade etmektedir.” Görüldüğü üzere VB’nin Türk dil reformuyla ilgilenme sebebi, konuyu milliyetçilik açısından yaklaşılmasını ve Türk dil reformu konusunda bilgi edinilerek yeni Türkiye ile daha anlayışlı bir ilişki kurulmasını istemesidir.

İkinci yazı Dr. Rudolf Kummer tarafından 16 Aralık 1934’te kaleme alınmış ve Türkiye’de müzik konusunda yapılan yenilikleri anlatan bir makaledir. Bu makalede yenilikler yapılmadan önceki Türk müziğinin durumu konusunda şu kanaat aktarılmıştır: “Yerli Türk müziğini duyma fırsatı yakalayan her Batı Avrupalı, Türk müziğinin kendine has tonlamasına ve enstrümantalleştirilmesine hayret eder, çünkü bizlerin müzik hissiyatına çok uzaktır. Türk arkadaşlarımızın beni kendi müziklerini dinlemekten alı koymak için ne büyük çaba sarf ettiklerini çok iyi hatırlarım. O zaman onların kendi müziklerinden utandıklarını düşünüyordum.” Ardından yazar Atatürk’ün 1 Kasım 1934’te TBMM’nin açılış konuşmasında Türk müziği alanında yapılacak yenilikleri haber vermesinin akabinde yaşanan gelişmeleri şu sözlerle anlatmıştır:

“İstanbul ve Ankara’daki... Türk radyosuna yabancı tarzda... müzik eserlerinin artık yayınlanmaması talimatı verildi... bugünkü uluslararası müzik kurallarına göre müzik düzenlemesi yapabilecek olan Türk müzik sanatçılarıyla anlaşmalar yapıldı... Türklerin, gerçek duygularını sergileyemeyen bugüne kadarki Türk müziği yerine Avrupa müziğini dinlemesi için reklam yapılmak istendi... genç Türk besteciler çağdaş taleplere göre müzik bestelemek için coşkulu şekilde çaba sarf ediyor.”

17 Ocak 1935 tarihli üçüncü yazı Türk demiryollarının durumu ve önemi hakkında Binbaşı D. Otto Welsch’in yazdığı bir makaledir. Welsch önce Türkiye’nin siyasi alanda başardıklarını şu sözlerle açıklamıştır:

“Vaktiyle çok güçsüz durumda olan Türkiye, on yıllık barışçı bir çalışmayla yeniden Avrupa ailesi içinde tam geçerli üyelik hakkını alabildi... Sevres’teki devlet adamları... Türkiye’nin politik etkisini tamamen sona erdireceklerine inanırlarken, bir süreden beri Türkiye Güney Doğu Avrupa ülkeleri için bir nevi ağırlık merkezi oldu ve tarihi rolü olan Batı ile Doğu arasında arabuluculuğa yeniden başladı. Türkiye Cumhuriyeti’nin durumunu hızlı ve beklenmedik şekilde pekiştirmesi ve... Osmanlı topraklarının parçalanmasının ardından ortaya çıkan ve gücünü Anadolu’daki zafer dolu savaştan alan Milli Meclis’in başarılı olması, düşmanlarının beklediği bir sonuç değildi. Ancak bunun ilk adımı -Mustafa Kemal olmadan Türk milli devletinin mucize ayakta kalışı mümkün olmayabilirdi- büyük devletlerin Lausanne Anlaşması ile kabullenmek zorunda kaldıkları Türkiye’nin bağımsızlık ve silahlanma hakkıdır... İkinci adım ise Mustafa Kemal Paşa’nın derhal oluşturduğu ve Türk devletinin problemini kökten halleden modern demiryolu ağlarıdır.”

Akabinde yazar büyük kısmı tamamlanan bir kısmı da yapım aşamasında olan demiryollarını ve bunun Türkiye için önemini şu şekilde anlatmıştır:

“Demir yolu hatları plandaki gibi yürütülmektedir. Bu plan, bir yandan başkentin Ankara’ya alınmasını ve Anadolu’nun ekonomik ihtiyaçlarının karşılanmasını, diğer yandan da iç ve dış emniyeti ve güneydeki yeni sınırı dikte ettirdi... Ayrıca, ulaşımı ve eşya taşımacılığını İstanbul’un her iki boğazından bağımsız kılacak şekilde Karadeniz ve

İskenderun Körfezi arasında çapraz bir ulaşım oluşturulacak. Özellikle organize bir merkezi yönetim veya değişik cephelere bağlantı açısından çok önemli olan Ankara'dan başlayacak bir İç Anadolu ringi... yeni stratejik demir yolu olacak... Zonguldak gibi bir ana kömür hattını, demir yolu ile bağlayarak Türkiye'nin gelecekteki demir yollarını bütünleyecektir... Donanmanın, demir yolunun ve endüstrinin kömür temini meselesi, dünya savaşı başlangıcından sonuna kadar Türk... yönetimi için daima bir sorun oluşturmuştur... Bu... durum Kilyos-Ankara demiryolu hattıyla ortadan kaldırıldı... ülke için savaşta gerekli kömür rezervi sağlandı. Benzer önemde Samsun ile Mersin arasında denizden denize dikey hattır. Boğazların 1914 Ağustos'u ile 1919 Sonbaharı arasında tamamen kapatılıp kuzey ve batı kıyılarındaki limanlar arasında deniz ulaşımının tamamıyla engellendiği hatırlanırsa, bu durum çok daha iyi anlaşılır. Doğudan batıya Anadolu dağlarından geçecek olan yeni... hat, yan hatlarla birlikte hızlı bir seferberlik ve askeri birlik yığılması... sağlayacaktır. Benzer durum... Fevzi Paşa-Diyarbakır hattı için geçerlidir... her iki demiryolu, huzursuzluğuyla bilinen Kürt bölgesi ya da eski Ermeni bölgesine acil durumlarda devlet gücünün daha rahat ulaşmasını sağlamaktadır... yeni ve detaylı düşünülmüş, mükemmel yapılmış ve iyi organize edilmiş demiryolu ağıyla Türkiye'nin dünya savaşında olduğu gibi, tüm sınırlarında ve kıyılarında epeyce güçlü bir direnç göstereceği iddia edilebilir.”

Son olarak Welsch makaleyi yazma gerekçesini açıklamaktadır: “Türkiye her saldırgan için bir risk oluşturacak gerekli savaş malzemesini elinde bulundurmaktadır. Bu da Almanya'ya eşit haklara sahip olma konusunda kendini savunma hakkı vermektedir.”

18 Ekim 1935 tarihli dördüncü yazı, Victor Maurer'in 10 Ekim 1935'te Türkiye'de kapatılan Mason cemiyetlerini konu alan bir makalesidir. Maurer, öteden beri ticaretin büyük ve de önemli bir kısmını elinde bulunduran Masonların cemiyetlerinin kapatılma gerekçesini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Halk Partisi Genel Sekreteri Recep Peker... Atatürk'ün onayıyla... Türkiye'deki tüm Mason localarını kapattı ve mal varlıklarını... el koydu... Gerekçe ise yurt dışı ile olan yasak bağlantıdır... Türk Masonları... savaş öncesi parlak dönemlerinde devletin planlı ekonomisini her defasında yeni zorluklara sokacak şekilde ekonomide koruma alanları yaratmışlardı... İstanbul ve İzmir'in büyük ticareti... Mason olan İspanyol asıllı Yahudilerin elindeydi. Hükümetin hiçbir şekilde tasvip etmemesine ve tüm propaganda vasıtalarını devletin elinde birleştirme çabasına rağmen, yabancı localar filmler ve gazetelere verdikleri ilanlarla, her defasında kamuoyunu... etkiliyorlardı... bir buçuk yıl önceki Yahudi yerleşimcilerin ve küçük işletmecilerin Türk batı vilayetlerinden kapsamlı şekilde temizlenmesini³... Masonlar o zamanlar kendilerine amade Avrupa basınında konuyu Ermeni meselesi⁴ ile ısrarla benzeştirmeye çalışıyorlardı.”

³ Türk hükümetinin 14 Haziran 1934'te çıkardığı İskân Kanunu'na dayanarak Trakya ve İstanbul'daki Yahudileri mecburi göçe tabi tutacağına dair söylentiler çıkmıştır. Bu söylentilere inanan vatandaşlardan bir kısmı, Yahudilere ait dükkânları ve evleri tahrip etmiştir. 24 Haziran'dan itibaren Çanakkale ve 30 Haziran'dan itibaren Trakya'nın diğer yerlerinde Yahudiler, yerlerini terk ederek İstanbul'a hareket etmeye başlamışlar, hükümet duruma müdahale edilmesini mahalli idarelere bildirmiştir. Aniden olaylar, 3-4 Temmuz gecesi artmış ve 4 Temmuz'da hükümetin aldığı tedbirlerle durdurulmuştur. Olaylar nedeniyle Trakya ve Çanakkale'de bulunan 13000 Yahudi aileden 3000 kadarının İstanbul'a geldiği tespit edilmiştir. Okul çocukları da olaylara alet edilmiştir. Sonuçta olaylara Türk hükümetinin müdahalesiyle göç eden Yahudiler buldukları yerlere tekrar geri dönebilmişler ve olaylarla ilgili olanlar cezalandırılmıştır. (Kılıç 2010: 107-108).

⁴ Ermeni soykırım iddiası kastedilmiştir (Y.N.).

Ardından yazar Masonların Türk siyasi tarihindeki rolü hakkında şunları belirtmiştir: “Meşru bir saltanatı hedef alan... Jöntürk gizli teşkilatı İttihat ve Terakki kuruldu ve tüm hareket Selanik’ten yönetildi. O zamanlar Avrupa’da en çok Yahudi barındıran şehirlerden biri olan Selanik, özellikle bu iş için çok uygundu. Jöntürkler bu localara girdiler, bir yandan değerli bir loca biraderi, diğer yandan da büyük oranı Masonlardan oluşan ve bunların arasında da Yahudilerin en etkin makamları işgal ettiği İttihat ve Terakki komitesi üyesi oldular.” Daha sonra Maurer, Mason cemiyetlerinin kapatılmasından duyduğu memnuniyeti şöyle anlatmıştır: “Daha genç bir teğmenken komplocu Masonluğun karanlık ve kötü namı faaliyetleri için çok aşağılayıcı ifadeler kullanan... Atatürk, özellikle Nasyonal Sosyalistlerin Masonluk politikasına karşı Türkiye’den hatırı sayılır saldırılar işitildiği şu sıralar Almanya’nın büyük hoşnutsuzlukla öğrendiği bu son düzenlemeyle yukarıdaki benzer olayların yaşanmasını önledi.”

26 Ekim 1935 tarihli beşinci yazıda Türkiye’de 20 Ekim 1935’te yapılan nüfus sayımı ve önemi ile ilgili şu değerlendirme yer almaktadır:

“Cumhuriyetin kuruluşuna kadar üst tabakanın geri bıraktığı bir sömürü unsuru olan mutsuz Türk milleti, bugün azimli ve enerjik nüfus politikası sayesinde bir gelişmeye tabii tutulmaktadır. İlk hedef, bugün 14 milyon yerine 20 milyonluk bir devlet olmak... ülkenin doğası gereği büyük bir millet yaratmak gerekli değil, zorunludur. Anadolu’daki çok düşük hayat standardını yükseltmek ve özellikle sıtmaya karşı mücadele etmek... ekonomik anlamda önemi olan geniş bataklıkları kurutmak... çok kapsamlı ve oldukça pahalı bir programı gerekli kılmaktadır... bu tedbirlerin yanı sıra, yurt dışındaki azınlık Türk topluluklarının ülkeye göçünü sağlama politikası çok karakteristiktir... Dünyada azınlık sorununun yok edildiği ilk nüfus politikası girişimi, Milletler Cemiyeti aracılığıyla 1923 yılında gerçekleştirilen Batı Anadolu ikametli Rumların Yunanistan’da oturan Türkler ile değiştirilmesidir... siyah çadırları ile hala yaylalarda ve dağlarda yaşayan Yörükler de başarılı şekilde iskâna tabii tutulmaktadır. Türkiye’de ilk nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılında nüfusun tespit edilmesinde büyük zorluklarla karşılaşmıştır. Ancak bu ikinci sayım, rejimin halkın gelişimi üzerindeki etkisini tespit edebilecektir. Cehaletle savaşmak ve halk sağlığı gibi alanlarda sayısal gelişim gibi nitel gelişim değişimleri için sayım esnasında özel bir dikkat lazımdır... Sayım günü tüm Türk halkının gösterdiği dikkate değer ciddiyet, sadece modern ve planlı nüfus sayımının anlamını değil, aynı zamanda sayım için uygun zeminin de var olduğunu göstermiştir.”

2 Şubat 1936 tarihli Dr. Fritz von Rummel tarafından kaleme alınan makalede Atatürk döneminde sağlanan gelişim ve değişim şu şekilde anlatılmaktadır:

“Saltanatın yıkılışından ve Türkiye’nin yabancı boyunduruğundan kurtuluşundan sonra, eski başkenti gibi ülke de önlenemez bir gelişimi yakalamış durumdadır. Sanki yüzyıllar boyunca kaçırılanlar, yıllar içinde veya onlarca yılda telafi edilmek istenir gibi... Anadolu, imparatorluğun üvey evladıydı. Ancak yeni yönetimden sonra tüm talepler merkez dışına yönelmiş ve hiç tahmin edilmeyecek ölçüde ilerleme sağlanmıştır. Türk devlet değişimi... hayatın her alanında eskiden yeniye doğru bir dönüşümdür ve insan ruhunun ve birlikte yaşama biçiminin tamamen biçim değiştirmesidir. Anlamını yitirmiş veya halkın yeniden doğuşunun önünde engel durumunda olan yüzlerce yıllık eski gelenekler bir gecede yok oldu... Müslüman din adamına ancak Haziran 1935’e kadar beyaz başlık ve kaftan takma izni verilmişti. Sonra bu da sokak görüntüsünden kayboldu. Rum papaz dahi kıyafetini çıkarmak ve dalgalı sakalını üzümlere de olsa kestirmek durumunda kaldı. Kadının örtüsü erkeğe tabii olduğunun sembolüydü. Yeni yasanın sağladığı eşitlik sayesinde bu durum kendiliğinden ortadan kalkmak zorundaydı... Arap harflerinin yerine... Latin harfleri aldı... Fars ve Arap süsleme sanatının yükü altında boğulan Türk dili, gerçek köklerinin yardımıyla temizlenecek... Türkiye... Geçmişini tüm cazibesine rağmen geçmiş olarak bırakarak umut dolu şekilde

geleceğin limanına doğru yol alıyor. Milli endüstri önündeki lokomotif sürekli olarak ilerlemekte... Günümüz Türkü ülkesinin geçmişinden değil, bugününden çok kıvanç duymaktadır... Halk gerçek bir öğrenme hürsına tutulmuş ve her yıl yüksek okullara müracaat eden öğrenci sayısı... artmaktadır. Büyük bir geçmişin yükü altında... bunalan eski başkentten vazgeçilmiş ve bozkırların kalbinden yeni başkent doğmuştur. Ankara'nın sembolleri demiryolları... spor salonları ve caddelerdir.”

27 Eylül 1937 tarihli “Türk Başbakanı İstifa Etti” başlıklı yazıda VB, dış politika ve ekonomide Sovyetler ile çok sıkı işbirliğinin savunucusu olarak nitelendirdiği Başbakan İsmet İnönü'nün istifa gerekçesini Cumhurbaşkanı Atatürk ile dış politika konusunda fikir ayrılığı olarak göstermiştir.

28 Eylül 1937 tarihli sekizinci yazıda, istifa eden İnönü'nün yerine Ekonomi Bakanı Celal Bayar'ın geçeceği belirtilmiştir. VB'nin Bayar hakkındaki yorumu, İngiliz dostu olarak bilindiği ve zamanın artık devlet yönetimine ekonomi liderlerinin katılımını gerekli kıldığı için kendisine başbakanlık görevi verildiğidir.

VB, Dersim'de çıkan ayaklanma ile ilgili olarak İstanbul basınından yaptığı alıntıyı yorumsuz olarak 3 Ağustos 1938'de şöyle vermiştir:

“Harekât, bu kez Dersim bölgesi denen... dağlık alanda, uçakların ve tankların eşliğinde ve üç kolordunun katılımında yapılacaktır... Başbakanın 29 Temmuzda mecliste yaptığı konuşmadan bu harekâtın özel bir görevinin olduğu anlaşıldı. Harekât süresince Dersim bölgesi nihai bir huzura kavuşacak ve asi Kürtlerden tamamen temizlenecektir. Bu bölge 1937 baharından bu yana isyan halindedir. Yeteri kadar polis ve asker gücünün görevde olması, geçici süreli de olsa bir huzur sağlamak için geçen yıl yeterliydi. Ancak Kürtlerin ayaklanması bu yıl yeniden alevlendi ve çatışmalar başladı. Hükümet şimdi olayı tamamıyla çözmek istiyor ve Kürt eşkıyaların yarattığı huzursuzluğu nihai olarak yok etmek üzere bu büyük harekâtı başlatacaktır.”

Onuncu yazı VB'nin 19 Ekim 1938 tarihli bir röportajıdır. Bu röportajda, Alman Alp Dağları Federasyonu Klagenfurt Şubesi'nden yedi kişinin Toros dağlarını bilimsel ve dağcılık açısından incelemek üzere yaptıkları gezi esnasında Ankara ve Niğde ile ilgili edindikleri izlenimleri şu şekilde aktarılmaktadır:

“Ankara, Türkiye'nin modern bir şehri olma yönünde gittikçe gelişmektedir. İnşa faaliyetleri Atatürk'ün emriyle Alman mühendisler tarafından... yürütülmektedir... Türkiye'de Alman kültürü, dili ve tekniğine karşı büyük bir ilgi vardır... Bu kale tarzındaki eski şehir romantik gizemleriyle inceleyecek ve daha önce, dünyadaki herhangi bir yer gibi sıradan... olan buranın devasa trafiğini hayret edecek kadar zaman kaldı. Geleneksel olanla modern olandan teknik açıdan yeni olana kadar uzanan ulaşım araçları gibi, milli ve yöresel kıyafetlerle olduğu kadar Batı Avrupalı tarzda kıyafetlerle etrafta dolaşan insanlar çok renkli. Modern giyinen ile daha henüz örtüsünü gelişen medeniyete feda etmeyen bayanlar yan yana... Niğde küçük, kendine has ve tipik bir Asya şehri. Buraya Avrupa kültürünün çok az girdiğini söylemek gerekir. Bu insanların ağızda sembol gibi “inşallah” kelimesi var. Buranın insanı kadercisi... Öncelikle kadınlar çalışmak zorunda, erkekler ise rahat bir hayat sürmekte ve her şey yolunda giderse ticaret yapmakta.”

12 Kasım 1938 tarihli yazıda Atatürk'ün vefatı üzerine Cumhurbaşkanı seçilen İnönü'nün özgeçmişi ve başarıları anlatıldıktan sonra hakkında şunlar da belirtilmiştir:

“1925'ten 1937'ye kadar kesintisiz olarak başbakanlık görevini üstlendi ve hükümetiyle dış ve iç politikada Türkiye'nin durumunu güçlendirme yolunu takip etti. Türkiye, dış politikada Asya'da İran, Irak ve Afganistan ile bir dostluk anlaşması yaparken Balkan ülkeleri ile ilişkilerini sıkılaştırdı ve bunun sonucunda 1934'te Balkan Paketi kuruldu. Montreux Konferansı ile Türkiye 1936'da Boğazları silahlandırma hakkını elde etti. İç politikada da İnönü'nün hizmetleri büyüktü. Yönlendirdiği beş yıllık planla dışa bağımlılığı azaltan yerel endüstrinin gerektirdiği şartları ve çağdaş ve gerekli yönetim mekanizmasının kurulmasını sağladı. İç politikanın her alanında 1919'da başlatılan kültürel, politik ve ekonomik Kemalist devrimi azimle yürüttü.”

10 Aralık 1938 tarihli on ikinci yazı, VB'nin Türkiye daimi temsilcisi Franz von Caucig'in yeni İçişleri Bakanı Dr. Refik Saydam ile yaptığı röportajdır. Bu röportajda öncelikle Türkiye'nin siyasi, eğitim ve sağlık alanında gösterdiği gelişim ve bu konuda Dr. Saydam'ın rolü şöyle anlatılmıştır: *“Önceleri gerekli önlemler alınmadığı için ağır bulaşıcı hastalıklar her daim Türkiye'ye zarar vermişti. Bu konuda yeni aşamalar kaydedildi. Tifüs şehirlerde kurbanlar almaya başlayınca, geçen yıl ilk kez tüm ülkede zorunlu aşılama yapıldı... bu başarılı mücadeleyi veren Dr. Saydam'dır.”* Ardından VB, ülke güvenliği ile birlikte propagandanın İçişleri Bakanlığı'na bağlı olduğunu belirtmiş ve Türkiye'nin katettiği gelişmeyi şöyle ifade etmiştir:

“Halkı aydınlatacak olan halkevleri her şehir ve köyde mevcuttur... 20 yıl önce halk cahillerden oluşuyordu. Hijyen ve temizlik yabancı kavramlardı, milliyetçilik fikri henüz uyanmamıştı, politik bağımsızlık, ekonomik inşaa ve çalışma çok uzak kavramlardı. Halkevleri çok etkili oldu, ancak merkezi ve aynı tarzda etkili olacak bir propaganda mümkün değildi, çünkü kırsalı... şehre, merkeze, hükümete ve Halk Partisi'nin merkezine yakınlaştıracak bağlantı yolu (demiryolu) eksikti... Bugün Türk halkının bir kısmı okuyabiliyor, ancak okuma alışkanlığı henüz yok. Basın bugüne kadar ancak şehirlerde etkin olabildi. Birkaç haftadan beri Ankara'da radyo yayını başladı ve tüm ülke bunu dinleyebiliyor... şimdi... tüm şartların eksik olduğu yerlerde de propaganda organizasyonu söz konusu olabilecek: Doğu bölgesindeki düz alanlarda da.”

VB akabinde Dr. Saydam'ın özellikleri ile ilgili şu yorumda bulunmuştur:

“Dr. Refik Saydam, Atatürk'ün eski mücadele arkadaşlarından biridir. O Kemalizm fikrinin ülkeyi yabancı askeri işgalden ve yabancı fikirlere (burada Sovyetler kast edilmektedir) koruduğunu bilmektedir... Türkiye Atatürk'ün ölümünden sonra büyük bir miras devraldı. Dr. Saydam bu mirası korumak üzere önemli bir konumda olan sorumlu kişidir. O büyük propaganda ve aydınlatma adamıdır.”

30 Aralık 1938 tarihinde VB'de Türk iç politik gelişmeleriyle ilgili çıkan on üçüncü ve son yazı Türkiye'deki Yahudiler hakkındadır. Bir telgraf raporu şeklinde olan bu haberde VB, Nazi hükümetinin Yahudi düşmanlığını haklı çıkarmak için *Cumhuriyet* ve *Kurun* gazetelerinde çıkan bir haberi şu şekilde yorumlamıştır:

“Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, birkaç gün önce vilayetlere bir inceleme gezisi düzenledi ve bir dizi küçük esnaf ve çiftçi ile görüştü. Cumhuriyet gazetesinin konuyla ilgili verdiği haberde bir çiftçi, Türkiye'deki Yahudi aracı ticaretine isyan ediyordu. İstanbul'da yayımlanan Kurun gazetesi bu konuya el atmış ve yeterli sermayeye sahip... Yahudi tüccarların tekstil fabrikalarının belirlediği satış metodlarından yararlandıklarını belirtmiştir. Kırsaldaki küçük esnaf ve kullanıcılar Yahudilerden mal almak zorundadır. Yahudiler, kırsaldakilerin milli fabrikalar için talep ettikleri deseni çok az sayıda ısmarlamakta ve

aslında bu desenler çok daha ucuz olmalarına rağmen, köylülere normal fiyatla satmaktadır. Söz konusu gazete bu durumun, tüm Türk milletinin büyük fedakârlıklarla oluşturduğu milli eserlerin parazitler için yasal olmayan bir kazanç kaynağı oluşturduğunun ispatı olduğunu yazmaktadır... üretici ile tüketici arasında bir dolandırıcılar çetesinin fiyatları yükselttiği konusunda uyarıda bulunulmalıdır. Türk gazetesi Kurun'un yayınıyla Yahudi göçü⁵ için devreye girecek olan Siyonist lider Chaim Weizmann'ın Türkiye'ye ziyareti aynı zamana denk gelmiştir. Öğrenildiğine göre Türk hükümeti konuyla ilgilenmeyi düşünmüyormuş. Türkiye'deki muhabirimizin haberi, burada da... milli benlikli Anadolu halkının Yahudi parazitler tarafından nasıl sömürüldüğünü anlamaya başladığını gösteriyor.”

DIŞ POLİTİK GELİŞMELERLE İLGİLİ YAZILAR

Bu bölümde Türkiye Yahudi Yalan Filmine Karşı Çıkıyor, Türkiye'nin Ön Asya Egemenliği, Panislamizm, Atatürk ve İnönü Londra'ya Davet Edildi, Türkiye Boğazlarda Savaşan Almanlara Saygı Gösteriyor, Türk-Alman Ekonomik Sorunların Dostça Çözümü, Avrupa Güneydoğu Bölgesinde Siyaset ve Ekonomi, Türk-İtalyan Görüşmeleri Başarıyla Sonuçlandı, Türkiye ile İtalya'nın Yeniden Bağlantı Kurması, Türkiye Milano Görüşmelerinden Memnun, Atina-Belgrat-Sofya-Ankara, Belgrat'a Türk Resmi Ziyareti, Belgrat'taki Türk Resmi Ziyareti Sona Erdi ve Türk-Arap İlişkileri başlıklı Atatürk dönemi dış politikasıyla ilgili on dört yazı incelenecektir.

İlk yazı DNB⁶ tarafından bildirilen 28 Eylül 1935 tarihli bir haberdir. Bu haber Yahudi yazar Franz Werfel'in “Musadağında 40 Gün” adlı romanının Amerika'da bir filme uyarlanmasına Türkiye'nin duyduğu tepki üzerinedir. DNB bu haberi *Cumhuriyet* ve *Ulus* gazetelerinde konu hakkında çıkan haberlere dayandırarak yorumsuz olarak verirken aslında iç politik gelişmelerle ilgili önceki iki yazıda olduğu gibi Nazi yönetiminin Yahudi aleyhtarı tutumunu haklı çıkarmak istemiştir.

İkinci yazı, 8 Ocak 1936 tarihli VB'nin özel bir röportajıdır. Bu röportajda Türkiye'nin sağladığı gelişme ve başarı ile Ön Asya'da nasıl egemen bir güç haline geldiği ve çevresindeki ülkelere nasıl örnek olduğu anlatılmaktadır:

“Türkiye 1926'da... henüz büyük reformların ve bunların ekonomik ve askeri politik yapısının başlangıcındaydı. İran bu kadar da ileri durumda değildi... Afganistan ise... Amanuallah Han önderliğinde hızlandırılmış bir reform hazırladı... İbni... Faysal Suud yönetiminde... Arabistan ise Ön Asya ülkelerinden uzak durmaktaydı. Ege ile Karakurum⁷ arasındaki ülkeler, bir egemenlik faktörü ortaya koymaktan daha çok güneyde İngiltere, kuzeyde ise Sovyetler gibi yabancı çıkarlar için bir oyun alanı ifade ediyorlardı... Türkiye varlığı gereği bir Avrupa devletidir ve böyle tanınmayı haklı olarak çok önemsemektedir. Merkezi güç açısından coğrafi Avrupa'nın dışında olması buna engel değildir... Görevi kavramak, açıkça belirlemek ve hemen işe koyulmak Ankara'nın politik aktivitesinin

⁵ Burada Yahudi göçü ile Nazi Almanyası'ndan kaçan Yahudilerin Türkiye'ye göç etmesinin kastedildiği düşünülmektedir (Y.N.).

⁶ DNB (Deutsches Nachrichtenbüro: Alman Haber Bürosu): Nazi Almanyası'nın resmî haber ajansı olarak 11 Ocak 1934'te Berlin'de kurulmuş ve 2 Mayıs 1945'te faaliyetine son verilmiştir. Haber ajansının idare heyetini Goebbels belirlemiştir. Alman Propaganda Bakanlığı'na bağlı olarak hizmet veren DNB, haberlerinin %82'sine yakınına basına değil, hükümet ve parti çevrelerine iletmiştir. (Benz 2007: 471).

⁷ Moğolistan'da bir dağ ve şehir adı.

göstergesidir... Türkiye, önce sağlam bir binanın temellerini attı. Kürtlerin iç politik dirençlerini nihai olarak sonlandırdıktan sonra, ülke inşalarına teorik ve pratik açıdan desteklemeye hazır olduğu komşuları ile ilişki kurmaya başladı... İran ile yüzyıllık sınır tartışmaları tamamen ortadan kaldırıldı... İran ile Irak arasındaki Şattül-Arap çatışmasında da Türkiye devreye girdi... Her iki ülkenin dâhili inşasında Türkiye model olmuştur... İngiltere'nin şuan Türkiye'nin İtalya ile çatışmasında gösterdiği çaba, Ankara ile ilgili değerlendirmesinin değişimidir... Arabistan ile Türkiye arasında bir görüş ayrılığını hesaba katmak düşünce hatası olur. Bu yanlış görüş... Türkiye'nin dine yönelik reformlarından ve hilafeti kaldırmasından kaynaklanmaktaydı... Osmanlı hanedanlığının yıkılması Arabistan'da kabul gördü... böylece halifeliğin yeni uygun sahibi için yol açılmış oldu... İbn Suud, Türk reformlarını... dikkatle takip etmektedir.”

23 Nisan 1936 tarihli üçüncü yazıda VB, İslam ülkelerinin gelişimi ve değişiminde Türkiye'nin rolü hakkında şunları yazmıştır:

“Ön Asya'da... Türkiye... bir model olarak en tepede durmakta ve her kat edilen konuda bir yıllık değil, onlarca yıllık ekonomik ve kültürel ilerleme sağlamaktadır. Bunu büyük veya küçük adımlarla izleyen ülkeler şunlardır: İran, Mısır, Irak ve Afganistan... Suriye ve Filistin... Arabistan, Ürdün ve Yemen...hepsinin ortak yakıtları bağımsızlık, özgürlük ve kendi gücüyle ilerlemedir. Üstelik tek ve aynı motorla: Milliyetçilik. Tüm bu ülkelerin, daha güçlü ve gelişmiş ülkeler tarafından gelişimleri hızlandırılabilir olsa da bunların yönetimi veya egemenliğine girmekten daha çok çekindikleri bir şey yoktur... Milli ilerleme ruhunda din politikasının hiçbir yeri yoktur... Liderlik rolüne uygun olarak Kemalist Türkiye bu açıdan ilk, kararlı ve yön verici adımı attı. Milli güçlenmenin asıl ön şartı olarak Atatürk, ülkesinde İslam'ı gerçek manada politikadan uzaklaştırma cesaretini gösterdi... Türk başarısının dalgaları, Yakın Doğu'nun çok geniş çevrelerini vurmakta ve siyasi İslam'ın yeni akıntıya karşı çıkan bitişikteki ülkelerdeki engellerini ve desteklerini sarsmaktadır. İran, Afganistan ve Irak zaten tam veya başlayan bir değişimde bulunuyor... Suriye'de birçok Hıristiyan mezhebi, Müslümanlarla milli hedef için müşterek mücadele konusunda birlik oldu. Filistin de Hıristiyan ve Müslüman Araplar müşterek bir savunma cephesi oluşturmaları gerektiğini kavradı. Mısırın tam özgürlük için metanetli mücadelesi İslam bayrağı altında değil, milliyetçilik bayrağı altında olmaktadır. Sadece Hicaz kalesinde siyasi İslam sarsılmaz bir şekilde durmakta.”

VB, 9 Eylül 1936 tarihli yazısında İngiltere Kralı Eduard'ın Atatürk ve İnönü'yü Londra'ya davet etmesinin amacını şu sözlerle açıklamaktadır:

“İngiliz diplomasisi... özellikle Montreux Anlaşması'ndan sonra, Paris Barış Antlaşmaları zamanından kaynaklanan ve Türk-Yunan savaşı sırasında Atina'ya İngiliz desteği ile şiddetlenen Türk-İngiliz zıtlıklarının son izini de yok etme çabasında. Yeni Roma emperyalizmi endişesi iki ülkenin ilk yakınlaşmasını sağladı. Türkiye'nin Yunanistan ile barışması, Doğu Akdeniz'de İngiltere'nin gerçek dostu olduğuyla desteklendi... Boğazlar Sözleşmesi... Londra için Türkiye ile dostça ilişkiyi daha da arzulanır kılmaktadır... Atatürk için İngiltere'nin dostluğu ülkesinin kaderini şuna kadar olduğu gibi sadece tek taraflı olarak Moskova'ya bağlamaktan kurtulma fırsatı sağlamaktadır.”

Beşinci yazı 3 Kasım 1936 tarihli I. Dünya Savaşı'nda Boğazlar bölgesinde ölen Alman askerleriyle ilgili haberdır:

“Boğazlar cephesinde şehit olan 52 Alman askerinin kemikleri bir Türk gemisinin güvertesinde Pazar günü İstanbul'a getirildi. Mezarların.... aranması Türk hükümetinin izni ve askeri makamlarının desteğiyle yapıldı. 52 kahramanın kalan kemikleri bulundu ve Çanakkale'ye nakledildi. Pazar günü öğleden önce Çanakkale meydanında... cenaze töreni

düzenlendi. 52 askerin kemiklerinin bulunduğu ve üzerinde gamalı haçlı bayraklarının yer aldığı tabutlar, Türk askerleri tarafından taşındı... Garnizon Komutanı... Türk-Alman silah arkadaşlığını ve Alman askerlerinin kahramanlığını samimi sözlerle ifade eden bir konuşma yaptı. Alman Büyükelçiliği'nden Askeri Ataşe Albay Rohde, konuşmasında destek ve askeri tören için teşekkür etti, silah arkadaşlığının ruhunu... Türk ordusunun kahramanlığıyla özdeşleşen... Atatürk'ü... saygıyla andı. Her iki ülke milli marşlarının eşliğinde tabutlar, gamalı haçlı bayrağın yarıya indirildiği geminin güvertesine getirildi... naaşlar birkaç gün içinde Tarabya'daki Alman Elçiliği'nin kahramanlar mezarlığına Emden adlı Alman kruvazörü mürettebatının katılımıyla gömülecektir.”

21 Kasım 1936 tarihli altıncı yazı Alman Merkez Bankası Başkanı Dr. Schacht'ın Türkiye'ye yapmış olduğu ziyaretle ilgilidir. Dr. Schacht'ın Türkiye ile ilgili izlenimleri ve bu ziyarette yaşananlar şu şekilde ifade edilmiştir:

“Dr. Schacht'ın şerefine Salı günü Türk Dışişleri Genel Sekreteri⁸, Palas Otelde birçok bakanın, Alman Büyükelçisi ve Alman ekonomi yetkililerin katıldığı bir yemek verdi... buna Dışişleri Bakanı Dr. Aras ve Başbakan İnönü katıldı. Çarşamba... geç bir saatte Cumhurbaşkanı Atatürk, Dr. Schacht'ı bir saatliğine huzuruna kabul etti. Dr. Schacht da Cumhurbaşkanı'na Führer'in altında ithafı bulunan bir resmini sundu... Atatürk'ün büyük şahsiyetine duyduğu derin hayranlığı ifade etti. O, Türkiye'de ilk kez bulunmuyor... her defasında tüm halkın değişimi ve gelişimini hayret etmektedir... Birçok Türk bankacı ve özellikle Türk Merkez Bankası Başkanı... ile karşılıklı ziyaret isteğini belirtti... Türkiye ve Almanya'nın ekonomik yapısı ancak iki ülkenin ortak çıkarlarına olacak ve karşılıklı olarak birbirini tamamlayacak niteliktedir.”

VB'nin Türk ve Alman ekonomilerinin birbirini karşılıklı olarak tamamlayacağına dair bu yazıdaki görüşü aynı zamanda o dönem Nazi hükümetinin görüşünü yansıtmaktadır. Bu görüş, Türk basını tarafından Türk ekonomisinin tamamen Almanya'nın güdümünde olması gerektiği şeklinde algılandığı için tepkiye ve polemige neden olmuştur.

24 Kasım 1936 tarihli yedinci yazı Avrupa Güneydoğu kanadında siyaset ve ekonomi ile ilgili bir haberdir. Bu haberde Türk-Alman ekonomik ilişkileri gelişirken Türk-Fransız ekonomik ilişkilerinin nasıl gerilediği açıklanmaktadır:

“Coğrafik nedenlerden dolayı Güneydoğu Avrupa ekonomi sahası içinde değerlendirmedığımız Türkiye, Balkan Paktı üyesi ve Ege ve Akdeniz ülkesi olarak ve de Kemal Atatürk yönetiminde... çok güçlü şekilde geliştiği için saygıyı hak etmektedir. Almanya burada da en iyi müşteri ve en önemli satıcıdır. Türk-Alman eşya değişimi... şöyle artmıştır: Türkiye'nin Almanya'ya ihracatı 1930'da 69 Milyon, 1935'te 93,4 Milyon, 1936'nın ilk yarısında 52 Milyon Alman Markı, Almanya'nın Türkiye'ye ihracatı ise 1930'da 48,3 Milyon, 1935'te 67,3 Milyon ve 1936'nın ilk yarısında 36 Milyon Alman Markıdır. Almanya'ya kıyasla Fransa'nın Türkiye için ekonomik politik önemi sürekli düşüştür. 1930'da Fransa'nın Türkiye'ye ihracatı 191 Milyonken, 1935'te sadece 44 Milyon Fransız Frankıdır. Türkiye'nin Fransa'ya olan ihracatı 1930'da 165 Milyon, 1935'te sadece 33 Milyon Fransız Frankıdır. Almanya, Türk genel ticaretinde hem ihracatını hem de ithalatını yüzde bazında sürekli arttıran tek ülkedir.”

⁸ Numan Rıfat Memenecioglu.

Sekizinci yazı Türk-İtalyan ilişkileri ile ilgili 5 Şubat 1937 tarihli bir haberdir. Bu haberde iki ülkenin dışişleri bakanlarının Milano’da yaptıkları görüşmeler konusunda sunulan resmi tebliğ ve İtalyan gazetelerinin bu konuda yazdıkları baz alınarak şu değerlendirme yapılmıştır: “Milano görüşmelerinin tek başına bir kararı yoktur, fakat anlamlı tespitleri vardır. Bu bir karar değildir, bir adım veya daha iyi ifadeyle İtalyan dış politikası çerçevesinde anlamlı bir moral ve diplomatik başarı sergileyen yeniden ilişki sağlanmasıdır. Uluslararası alanda bu, güvenlik ve istikrar faktöründen başka bir şey değildir, ancak bu bile çok fazla bir şeydir.”

6 Şubat 1937 tarihli dokuzuncu yazı yine Milano görüşmeleriyle ilgili bir haberdir. Bu haberin sekizinci haberden farkı Türk-İtalyan görüşmelerinin başlama gerekçesini açıklamasıdır:

“Habeşistan savaşının bitimi sonrasında Akdeniz sorununun gevşemesi geniş çaplı bir çözüm getirdi... 2 Ocak 1937’de İtalyan-İngiliz anlaşmasının imzalanması... Ankara ile Roma arasındaki ilişkilerin ayrıntılı gözden geçirilmesi zorunlu oldu. Habeşistan meselesinde Türkiye neredeyse kayıtsız şartsız İngiliz tarafında yer aldı. Roma İmparatorluğu’nun yeniden kurulması ve İtalya’nın Doğu Akdeniz’de egemenlik kurması korkusu yaptırımlarla ilgili tutumda belirleyici oldu... İtalya’nın Habeşistan işgalinden sonra doyumuna ulaşan ülkeler arasına katıldığına dair Duçe’nin açıklaması... Mussolini’nin Doğu Akdeniz’de bölgesel değişim sağlayacağı korkusundan Türkiye’nin kurtulmasını sağladı... İtalyan basını... tüm sorunların tamamen çözülemediğini belirtse de, karar verici adımlar atılmış ve kalan problemler konusunda... düzenleme sağlanabileceğine dair bir düzlem bulunmuştur.”

6 Şubat 1937 tarihli onuncu yazı, Milano görüşmeleriyle ilgili Türk Dışişleri Bakanı Aras’ın değerlendirmesi, Sovyetlerin tepkisi ve Yugoslavya Başbakanı ile yapılan görüşme hakkındaki şu haberdir:

“İtalya’dan ayrılmadan önce... Aras... Ciano ile... işbirliğini sadece yararlı ve verimli değil, aynı zamanda makbul olarak da tanımlamış... Aras... Belgrat’taki süresini... Ciano ile yürüttüğü görüşmeler hakkında Başbakan... Stoyadinoviç’e bilgi vermek için kullandı... Habeşistan’ın işgaline dair bir... soru üzerine Rüştü Aras, bu durumun tüm Balkan ülkelerince “de facto”⁹ olarak kabul edildiğini, fakat “de jure”¹⁰ olarak kabul edilmesi gerektiğini söyledi. Bu meselenin ilk Milletler Cemiyeti toplantısında düzenlenebileceğini belirtti... Türk-İtalyan yakınlaşması Sovyet Dışişleri Komiserliği’nde endişe yaratmaktadır, çünkü bilindiği üzere İtalya faşist bir dünya tehdidi olarak düşman kılınmıştır. Buna ilaveten Türkiye’nin Ön Asya büyük ülkeleriyle bir pakt yapmayı planladığı haberleri de gelmektedir. Bu... doğrudan Sovyetler Birliği’ni ilgilendiren bir şey olmamasına rağmen, bunların bir şekilde bağlantılı olduğu düşünüldüğünden Moskova ile Türk hükümetinin şuan ki diplomatik faaliyetleri bozulmuştur.”

9 Şubat 1937 tarihli on birinci yazıda Bulgar-Yugoslav Dostluk Anlaşması’nın yansımaları ve Balkanlardaki son durum değerlendirilmektedir:

“Yunanistan ile Bulgaristan arasında eski meseleler... finansiyel ve ekonomik şekilde sürmektedir... Bulgaristan’ın Ege Denizi’ne çıkma ihtiyacı, ciddi şekilde bunda etken olmaktadır. Bulgaristan’ı Akdeniz’den ayıran Yunan Trakyasının kıyı şeridi sadece 30 ile 40 km genişliğindedir. Bulgaristan için yakın çözüm olarak önceki koridorun tekrar sağlanması, Atina tarafından baskı olarak algılanmaktadır... Türkiye’nin Boğazları tahkimi, böyle bir koridorun önemini daha da vurgulamaktadır... Bulgaristan’ın Balkan Pakti nedeniyle bugüne

⁹ Fiili durum.

¹⁰ Hukuki durum.

kadarki izolasyonunu aniden kaldıran iki Slav milletinin yaptığı bu anlaşma, Yunanistan'da huzursuzluğa neden olabilir... Uzun süre önce Atina, Bulgaristan'ın Balkan cephesi ile birleşmesinin, ancak dört Balkan Birliği devleti ile dört ikili anlaşma yapmasıyla mümkün olacağı düşüncesini ifade etmişti... önümüzdeki Balkan Birliği konferansında... Yunanistan'ı şahsen temsil edecek olan Başbakan Metaxas çok iyimserdir. Türk basınının bildirdiği üzere Ankara'da da aynı görüş hâkim. Hatta bazı gazeteler Bulgaristan'ın Atina'daki konferansa bir gözlemci göndereceğini ve bu gözlemcinin Bulgaristan ile Yunanistan ve Bulgaristan ile Romanya arasında var olan meseleleri çözüme konusunda yetkili olacağını haber vermektedir. Nihayetinde Atina konferansında Bulgaristan'ın Balkan Birliği'ne alınmasının görüşüleceği tahmin ediliyor.”

15 Nisan 1937 tarihli on ikinci yazıda Türk Başbakanı ve Dışişleri Bakanı'nın Yugoslavya'yı ziyaretinin yansımaları ve Balkanlardaki gelişmeler şu sözlerle aktarılmaktadır:

“Buradaki basın, tüm gazetelerde ayrıntıyla ve takdirle yer alan Türk resmi ziyaretinden memnun... Genişletilmiş bir dostluk ve Akdeniz kıyıları ile ilgili bir tarafsızlık anlaşması yapılması konusunda Türkiye ve İtalya'nın sonbahara kadar uzlaşabilecekleri kabul ediliyor... Türkiye ile Bulgaristan arasındaki belli meselelerin düzenlenmesi söz konusudur. Bu konuda Yugoslavya'nın ara bulucu rolüne işaret ediliyor... Türk ve Yugoslav Başbakanlarının... tüm politik konularda aynı görüşte oldukları belirtildi... Balkanlarda, Doğu Akdeniz'de, Ön Asya'da ve Afganistan'a kadar olan tüm bölgedeki politik olaylarda, İngiliz bağlantısı hissediliyor. İngiltere, kendi yardımıyla Sovyet etkisine karşı belli bir set oluşturulacak olan Türkiye, İran, Irak ve Afganistan paketi ile... olağanüstü şekilde ilgilenmektedir... İtalya'nın İslam bölgesindeki nüfuzunun artışı da İngiliz önlemlerini gerekli kılıyor. Türkiye'nin de dâhil olduğu Balkanların İtalya'ya yakınlaşması, çıkarlarına zarar verir düşüncesiyle İngiltere'yi korkutmuş gözüküyor... Bu gelişmede ilginç olan, İngiltere'nin hem Sovyetlere hem de İtalya'ya karşı tüm Avrupa ve Orta Asya bölgesinde çift taraflı büyük nüfuz mücadelesidir.”

Türk devlet erkânının Yugoslavya'ya yapmış olduğu ziyaret Yugoslav basınında çıkan haberlere dayandırılarak 20 Nisan 1937 tarihli VB'nin haberinde şöyle yer almaktadır:

“Halk Türk devlet adamlarına her yerde hürmet etti... dönüş yolunda bazı kışlalar, uçak fabrikaları, hava alanları, silah depoları, savaş limanları ve savaş gemileri ziyaret edildi... Samou Prava gazetesi şunları yazdı: ‘...Yugoslavya'nın mutluluğunu ve acısını paylaşmaya hazır olan dosttur. Bu manada Türk Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk, Kral Aleksander'in Marsilya'da öldürüldüğü tarih 9 Ekim 1934'te Yugoslavya'nın ihtiyaç duyması halinde Türk ordusunu seferber etmeye hazır olduğunu Belgrat'a telgrafla bildirmiştir.’”

25 Haziran 1937 tarihli on dördüncü ve son yazıda Türk-Arap ilişkilerinde yaşanan sorunlar ve gelişmeler şu sözlerle anlatılmıştır:

“Sancak... konusunda... sert bir çatışma yaşanırken, son aylarda yeni Türkiye ile Yakın Doğu Arap dünyası arasında önemli bir yakınlaşma gerçekleşmektedir. Arap dünyasının Türkiye'ye yakınlaşması Kahire ve Bağdat tarafından yürütülmektedir. Üstelik her ikisi de bunu... İngiliz diplomasisinin talebi olmadan yapmaktadır. Türk-Arap ilişkileri uzun yıllardır soğuk ve mesafeliydi. Bunun nedeni kısmen, dünya savaşında Arapların İngiliz yönetiminde eski Türkiye'nin karşısında savaşmaları ve yıkılmasında katkıda bulunmalarındır. Savaş zamanında Türk ve Arap halkı arasında oluşan bu uçurum, genç Türk hükümetinin başta Musul gibi petrol yataklarının da yer aldığı çok değerli ülke topraklarını kaybetmesine neden

olan... Arap sınırlarını zorla kabul ettirmesiyle açık bırakıldı. Türk-Arap ilişkilerinin soğukluğunda belirleyici olarak da... Arap ülkelerince uzun süre "İslam'a bir saldırı" ve "İslam düşmanı bir hareket" olarak nitelendirilen... halifeliğin kaldırılması -gerçekte ise İslam karşıtı duygulardan çok milli politik düşüncelerden kaynaklanmıştır- meselesi kaldı... güvensizlik, Arap dünyasının her yerinde İslam bir devlet dini ve tüm devlet hayatı dinin güçlü etkisinde olduğu sürece Kemal Atatürk'ün laik devlet yönetimine karşı canlı kalacaktır. Bu daimi soğukluk ve mesafe, geçen yıl sonbaharda Irak politikasını güçlü Londra himayesinden kurtaran ve Türkiye ile bilinçli bir yakınlaşma sağlayan Bağdat'takilerin yönetime gelmesiyle değişim göstermiştir... Yarı Türk olan yeni Irak Başbakanı Hikmet Süleyman ve Irak'ın güçlü adamı Mareşal Bekir Sedki belli ki, Kemal Atatürk'ü bir model ve kendi politik tutumları için ideal olarak görmektedir... Türk-İrak yakınlaşması, Irak Dışişleri Bakanı'nın geçen ay Ankara'ya yaptığı ziyarette doruğa ulaştı... Türk-İrak ilişkilerinin ne kadar verimli olduğunu Türk subaylarının Irak ordusunun eğitimcisi olarak istenmesi göstermektedir. Sadece Bağdat'ta bir Türk-Arap yakınlaşması gerçekleşmiyor... Mısır'da da bu yakınlaşma daha az gayretli değil. Bu yılın baharında... Ankara'da Türk-Mısır görüşmeleri başlatıldı... dostluk paktı imzalandı... Yakın Doğu'da bir Türk-Arap işbirliğinin olduğu ve Emir Abdullah'ın Türk başkentine ziyareti göz ardı edilemez... ileri derecede İngiliz dostlu olan Emir... yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin başkentini ilk ziyaret eden Arap lideri oldu...Atatürk, Emir ile karşılaşmasında Türkiye'nin 'Sancak meselesinin düzenlenmesi sonrasında Arap halkları ile en sıkı ve verimli işbirliği yapılması' arzusunu vurgulu şekilde dile getirdi...bu sayede yeni Türkiye'ye karşı on beş yıldan beri var olan Arap kuşkusu nedeniyle bozulmuş olan Yakın Doğu'daki politik birlik daha da güçlenecektir."

SONUÇ

Nazi hükümetinin resmi yayın organı *Völkischer Beobachter* gazetesinin Atatürk dönemi ile ilgili haber ve makale niteliğindeki yazıları incelendiğinde, bu yazıların büyük bir kısmında Türkiye'nin İstiklal Savaşı sonrası göstermiş olduğu büyük değişim ve gelişmenin sadece takdir edildiği sanılabilir. Ancak bu yazılarla aslında Atatürk döneminin tek partili, tek liderli yapısı ile Hitler Almanyası'nın yapısının özdeşleştirilmeye çalışıldığı düşünülmektedir. Yazıların kalan diğer kısmının ise belli amaçlar doğrultusunda yayınlandığı zaten çok açık bir şekilde fark edilmektedir. Nitekim iç politik gelişmelerle ilgili Türkiye'de dil konusunda yapılan değişikliklerden bahseden ilk yazının sonunda, aslında Almanların Türk diliyle ilgili gelişmeleri öğrenerek Türkiye ile daha anlayışlı bir ilişki kurulmasının istendiği itiraf edilmektedir. Türkiye'deki demiryollarının durumu ve önemi konusundaki yazıda da Türkiye'nin kısa süre zarfında elde etmiş olduğu savaş imkân ve kabiliyetlerini Almanya'nın da elde etmeye hakkı olduğu makaleyi kaleme alan yazar tarafından belirtilmiştir. Yazar bir nevi Almanya'nın elini kolunu bağlayan Versailles Antlaşması'ndan bir an önce kurtularak silahlanma hakkını yeniden kavuşması gerektiğini savunmak istemiştir. Türkiye'de Mason cemiyetlerinin kapatılması konusundaki yazı ise Nazi hükümetinin tamamen Yahudilerin kontrolünde olduğunu savunduğu Mason cemiyetlerine yönelik kendi politikasını haklı kılmak ve bu konuda Türkiye'den de kendisine yönelen eleştirilerin anlamsız olduğunu göstermek istemiştir. Türkiye'deki nüfus sayımıyla ilgili yazıda Türkiye'nin yurt dışında bulunan Türkleri kendi toprakları içinde birleştirme çabalarının takdir edilmesinin altında I. Dünya Savaşı sonucunda birçok ülkede dağıntık şekilde yaşamak durumunda kalan Alman azınlıkların Almanya topraklarında birleşmesinin savunulmak istendiği düşünülmektedir. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün yaptığı yurt gezisi sırasında esnaf ve çiftçi ile yaptığı görüşmede Yahudi aracı ticaretinden halkın serzenişte bulunmuş olmasını *Völkischer Beobachter*, Nazi hükümetinin Yahudileri düşman ilan etmekteki haklılığını desteklemede değerlendirmiştir.

Atatürk dönemi Türk dış politikası konusundaki yazılarda yine Türkiye'nin tek parti ve tek liderle göstermiş olduğu gelişme ve değişimin komşu ülkeleri için bir model oluşturduğu anlatılmak istediği düşünülmüştür. Yahudi yazar Franz Werfel'in Türkiye aleyhtarı eserinin Amerika'da filme uyarlanması Türkiye'nin duyduğu tepkiyi *Völkischer Beobachter*, yine Nazi hükümetinin Yahudi aleyhtarı politikasını haklı kılmada değerlendirmek istemiştir. Panislamizm adlı makalede ise milli ilerlemede din politikasının yeri olmadığını ve bu açıdan Türkiye'nin İslam dünyasında ilk kararlı adımı atarak dini tamamen siyasetin dışında bıraktığı anlatılmıştır. Bununla da Hitler'in iktidara gelişinden itibaren ülkesinde Papalık ile işbirliği içinde olan Alman Katolik kilisesini siyasetin dışına itmek için verdiği mücadelesi haklı kılınmak istendiği düşünülmektedir.

Özetle Nazi hükümetinin resmi yayın organı *Völkischer Beobachter*'in 1933-1938 yılları arasında Türkiye ile ilgili çıkan yazılarıyla bir nevi Atatürk döneminde sağlanan yenilik, gelişme ve değişimler ile Hitler ve partisi NSDAP'ın Almanya'da sağladığı değişim ve gelişmeler arasında bir paralellik kurmak istediği değerlendirilmektedir. Çünkü Hitler 15 Temmuz 1933'te Siirt Mebusu Mahmut ile yaptığı bir görüşmede, Türkiye'nin Almanya ile aynı zamanda ve aynı şekilde çökmüş olmasına rağmen, verdiği kutsal mücadele ile bu durumdan kurtulduğunu ve bunun Almanya'nın kurtuluşu için başlattığı hareketin başarılı olacağına dair kendisinde bir kanaat oluşturmasını sağladığını bizzat itiraf etmiştir. Akabinde de Atatürk'ün ebediyen asrın en büyük adamlarının en ön safında yer alacağını belirterek Ona duyduğu hayranlığı ifade etmiştir.

KAYNAKÇA

Gazeteler

- Siirt Meb'usu Mahmut, "M. Hitler'in Milliyet'e Beyanatı", Milliyet, 15.07.1933.
- "Türk Dil Reformu", *Völkischer Beobachter*, 23.08.1934.
- Dr. Rudolf Kummer, "Türkiye'de Müzik", *Völkischer Beobachter*, 16.12.1934.
- BİNBAŞI D. Otto Welsch, "Bugünkü Türkiye'de Demiryolları ve Askeri Önemi", *Völkischer Beobachter*, 17.01.1935.
- "Türkiye Yahudi Yalan Filmine Karşı Çıkıyor", *Völkischer Beobachter*, 28.09.1935.
- Victor Maurer, "Türkiye'de Masonların Sonu", *Völkischer Beobachter*, 18.10.1935.
- "Türkiye'de Nüfus Sayımı", *Völkischer Beobachter*, 26.10.1935.
- "Türkiye'nin Ön Asya Egemenliği", *Völkischer Beobachter*, 08.01.1936.
- Dr. Fritz von Rummel, "Türkiye'de Yeni Çağ", *Völkischer Beobachter*, 02.02.1936.
- "Panislamizm", *Völkischer Beobachter*, 23.04.1936.
- "Atatürk ve İnönü Londra'ya Davet Edildi", *Völkischer Beobachter*, 09.09.1936.
- "Türkiye Boğazlarda Savaşan Almanlara Saygı Gösteriyor", *Völkischer Beobachter*, 03.11.1936.
- "Türk-Alman Ekonomik Sorunların Dostça Çözümü", *Völkischer Beobachter*, 21.11.1936.
- "Avrupa Güneydoğu Bölgesinde Siyaset ve Ekonomi", *Völkischer Beobachter*, 24.11.1936.

- “Türk-İtalyan Görüşmeleri Başarıyla Sonuçlandı”, Völkischer Beobachter, 05.02.1937.
- “Türkiye ile İtalya’nın Yeniden Bağlantı Kurması”, Völkischer Beobachter, 06.02.1937.
- “Türkiye Milano Görüşmelerinden Memnun”, Völkischer Beobachter, 06.02.1937.
- “Atina-Belgrat-Sofya-Ankara”, Völkischer Beobachter, 09.02.1937.
- “Belgrat’a Türk Resmi Ziyareti”, Völkischer Beobachter, 15.04.1937.
- “Belgrat’taki Türk Resmi Ziyareti Sona Erdi”, Völkischer Beobachter, 20.04.1937.
- “Türk-Arap İlişkileri”, Völkischer Beobachter, 25.06.1937.
- “Türk Başbakanı İstifa Etti”, Völkischer Beobachter, 27.09.1937.
- “Celal Bayar Yeni Türk Başbakanı”, Völkischer Beobachter, 28.09.1937.
- “Türkiye Kürt Eşkıya Huzursuzluğunu Gideriyor”, Völkischer Beobachter, 03.08.1938.
- “Toros İnceleme Gezisinin Türkiye İzlenimleri”, Völkischer Beobachter, 19.10.1938.
- “Cumhurbaşkanı İsmet İnönü”, Völkischer Beobachter, 12.11.1938.
- Franz von Caucig, “Türk İçişleri Bakanı ile VB’nin Röportajı”, Völkischer Beobachter, 10.12.1938.
- “Türkiye Yahudi Düşmanını Tanıyor”, Völkischer Beobachter, 30.12.1938.

Kitaplar

- BENZ, Wolfgang (2007). *Enzyklopaedie des Nationalsozialismus*. München: Deutsche Taschenbuch-Verlag.
- ÇALIK, Ramazan (2004). *Alman Basınında Milli Mücadele ve Mustafa Kemal Paşa (1919-1923)*, Ankara: Basın-Yayın ve Enfermosyan Genel Müdürlüğü.
- KAMER, Hilde ve Elisabeth Bartsch (1994). *Nationalsozialismus*. Hamburg: Rowohlt Verlag.
- KERSHAW, Ian (1998). *Der NS-Staat*. Hamburg: Rowohlt Verlag.
- KILIÇ, Sezen (2010). *Türk Basınında Hitler Almanyası*, Ankara: ATAM.
- THAMER, Hans Ulrich (2002). *Der Nationalsozialismus*. Stuttgart: Reclam.
- ÜLGER, S. Eriş (1995). *Alman Basınında Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti (1910-1944)*. Ankara: TBMM Vakfı Yayınları.